LANDSFORENINGEN FOR
bygnings- og landskabskultur

F R E D N I N G S F O R S L A G

VEJLE KOMMUNE – VEJLE GODSBANEGÅRD

Vejle Godsbanegård.

LANDSFORENINGEN FOR BYGNINGS- OG LANDSKABSKULTUR - BORGERGADE 111, 1300 KBH K - TLF. 70 22 12 99 - MAIL@BYOGLAND.DK - BYOGLAND.DK

Forslagsstiller:	Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur
Kommune:	Vejle Kommune
Adresse:	Gammelhavn 12, 7100 Vejle
Matrikel nr.:	690e Engene, Vejle Jorde
BBR-nr.:	6300043040
Ejer:	DSB
Betegnelse:	Vejle Godsbanegård
Komplekstype:	Banegård
Opførelsesår:	1914
Omfang:	*Vejle Godsbanegård*

FREDNINGSOMFANG

Fredningen omfatter Vejle Godsbanegård (1914) inkl. plateau og rampe samt læssevejen med brostensbelægning.

BYGNINGSHISTORIE

Der har været togdrift i Vejle, siden man i 1868 indviede den del af den jyske længdebane, der kører igennem byen. Sammen med havnen skabte jernbanen optimale forhold for opblomstring af industrien i og omkring Vejle.

Det danske jernbanenet havde sin største udstrækning i 1931, hvor der var mere end 3000 km jernbane fordelt med ca. 2500 km hos DSB og 2800 km hos diverse privatbaner. Efter Anden Verdenskrig udkonkurrerede den voksende privatbilisme en stor del af de mindre strækninger, men godstransporten foregik stadig hovedsageligt via jernbanen ind til 1980'erne, hvor mortorvejsnettet var udbygget og lastbilerne overtog.

Godsbanegården har været en vigtig medspiller i dannelsen af Vejle by, som vi kender den i dag. Vejle opblomstrede under den danske industrialisering, hvor godstransporten i vidt omfang foregik på skinner.

Bygningen har været brugt til godsbanegård fra opførelsen, til den blev taget ud af brug i 2006.

For en detaljeret gennemgang af bygningsændringer se Vejle Godsbane en undersøgende rapport s. 60

Der blev sendt en del gods med jernbanen tidligere, mange stationer har derfor pak- eller varehuse i forbindelse med stationen.

Det gods, der blev behandlet i varehusene/pakhusene var primært stykgods, og egentlige godsbanegårde blev anlagt på de stationer, hvor der var så meget gods, at det ikke kunne håndteres i og ved de mindre pakhuse/varehuse.

Hvis man skulle sende en banepakke, og ikke ville lade Postvæsenet klare det, gik man ind i pakhuset/varehuset, der så i Vejles tilfælde var en del af en egentlig godsbanegård. Her udfyldte man et fragtbrev, og så sørgede DSB for resten. Det kunne også være virksomheder, der sendte mindre forsendelser til kunder m.m. på den måde. Det gods kom så ud i en stykgodsvogn, som blev rangeret ind i aftenens godstog, og forsendelsen var fremme næste morgen.

Godsekspeditionen kunne også klare vognladningsgods, der var så store forsendelser, at de fyldte een eller flere godsvogne. De vogne stod ved læssesporene på godsbanegården. Det var områder, hvor lastbiler kunne køre hen langs godsvognen og læsse den. De vogne gik så også med i dagens godstog.

BYGNINGSBESKRIVELSE

Vejle Godsbanegård ligger sydvest for Vejle Banegård og vest for Vejle Spildevand. Sydvest for godsbanegården er der rangérterræn, der forbindes med jernbanenettet mod syd. Godsbanegården ligger tæt på indkøbscenteret Bryggen og starten af Vejle gågade. Ligeledes er der få hundrede meter til Vejle Havn.

Godsbanegården nærmeste naboer er en busgarage med parkeringsanlæg på samme matrikel og et større postkontor med logistikfunktioner. På den anden side af Gammelhavn ligger en beboelseskarré.

Foran selve godsbanegården er et befæstet areal med brosten og asfalt. Bagved er der jernbaneskinner, som stadig er funktionsdygtige og benyttes til opmagasinering af togvogne og gods.

Godsbanegården er symmetrisk og består af en administrationsbygning i midten flankeret af to haller, én til hver side.

Administrationsbygningen er fem fag bred og to en halv etage høj. Soklen er af granit, facaderne står i rødt, blankt murværk, afsluttet øverst med saddeltag med høj rejsning og halvvalme, belagt med røde vingetegl. I hver valm er der en lille helvalmet kvist. På hver side af taget er der en pultkvist og fire tagvinduer. Der er to store skorstene på hver side af rygningen. Administrationsbygningens stueetage har en dør i midten og to vinduer på hver side, både foran om bagved. På første sal er der tre vinduer både foran og bagved. Hovedbygningen er lidt dybere end hallerne, derved skyder den sig ud, og der opstår et arkitektonisk hierarki.

Hallerne strækker sig ud fra hver side af administrationsbygningen. De står på et betonplateau med adgang via kvartsvingtrapper ved administrationsbygningen, der er også en ligeløbs trappe ned i sydvest hjørnet. Hallerne er som administrationsbygningen opført i rødt, blankt murværk. Taget er med lav rejsning og belagt med tagpap. Hver hal har fire femfags tagryttere i rygningen. På forsiden mod parkeringsarealet er der stort tagudhæng, der danne halvtag over plateauet. I plateauet ved den nordlige hal er en varelift med motor. På bagsiden mod banearealet er der decideret halvtag, vinklet modsat taget, så godsvognene ikke støder på, når de skal lastet. Ved portåbningerne til hallerne er der granitindfatning for neden. Over både døre og vinduer er der flade, murede stik.

Porte og vindskeder er blåmalede, mens konstruktionen, der bærer tag og tagudhænget, er rødt.

I bygningens sydende glider plateauet over i en blødt formet asfalteret rampe, der forbinder plateauet med parkeringsarealet foran. I nordenden strækker plateauet sig fri af bygningen og danner herved en større platform i højde med gulvniveauet med hallerne.

Det har ikke været muligt at komme ind i bygningen. Fotos viser, at hallernes vinduer er bag pladerne og at tagkonstruktionen er synlig og fremstår som et fint arkitektonisk motiv sammen med bræddebeklædningen. Ligeledes ses en vægt i den nordlige hal. Gulvet er af beton, og væggene er pudsede.

Hallernes tagkonstruktion og tagudhænget mod øst er svære, rødmalede trækonstruktioner, der straks leder tankerne hen på Københavns nuværende hovedbanegård.

Der findes en stor vægt i den vestlige hal, der er i forbindelse med den lift, der er til varetransport ved nordhallens plateau.

Overfladerne fremstår traditionelle med tegl og træ på de dominerende overflader sammen med beton og stål. Efter flere år uden benyttelse og vedligehold er flere af materialerne præget af forvitring og hærværk.

For en mere detaljeret beskrivelse af bygningen se s. 84-151 i Vejle Godsbanegård en undersøgende rapport

BAGGRUND

Lignende anlæg:
Der findes en række mindre, fredede vare- og pakhuse i forbindelse med mindre stationer.

Se billeder bagerst i dokumentet

Arkitekten:
Heinrich Wenck, opvokset i et hjem, hvor faderen arbejdede for først jernbanen i Altona og senere var teknisk konsulent og medlem af direktionen af De Sjællandske Jernbane. Wenck tegnede en rækker privatbanestationer, Helsingør anden banegård og Københavns nuværende hovedbanegård er også fra hans hånd. I sit virke som DSB's chefarkitekt under jernbanens udbredelse er Wenck en af Danmarks mest betydningsfulde jernbanearkitekter.

Andre værker med tilknytning jernbane (liste fra Weilbachs på nettet):
Jernbanebygninger
Bygn. til Østsjæll. Jernbane (1879)
Gribskovbanen (1880)
Helsingør II (1889-91, s.m. N.P.C. Holsøe)
Lyngby II (1891, s.m. samme, nedr.)
Østerport (1894-97, omb. 1923 af K.T. Seest)
Godsbanegården, Kbh. (1895-1901, nedr.)
perronhal i Klampenborg (1897); Kystbanest. nord for Klampenborg (1897)
bygn. til en række privatbaner f.eks. Kalvehavebanen (1897)
Svendborg-Nyborg banen (1897)
Odsherredsbanen (1899)
Næstved-Præstø banen (1900)
Ebeltoftbanen (1901)
Hammelbanen (1901)
Varde Nr. Nebel banen (1902)
Esbjerg II (1902- 04); Gedser II (1903)
Holstebro II (1904); Korsør II (1906)
København III (1904-11, Bernstorffsgadefløj forlænget 1923)
København Lygten (1906)
bygningerne til privatbanen Amagerbanen (1907)
Statsbanernes Værksted, Kbh. (1907-10)
Herfølge (1908); Nørre Åby (1909)
Odense II (1912-14); Aså (1914)
stationerne på Thyregod- Herning banen (1914)
på Funder-Bramming-banen (1915-17)
Tåstrup (1917-18); Glostrup (1918-19)
Vejen II (1919)
bygn. på Skjern-Videbækbanen (1919-20)
Jernbanesk. Rygårds Allé 45 (1919-20, nu Kbh. Amt. Tale- og Høreinstitut).

Yderligere værker:
Villa Søbæk, Strandv. 394, Espergærde (1902)
Toldkammer (nedrevet) og posthus, Sorø (1903)
Frederiksberg Komm., Ndr. Fasanvej, Forbrændingsanlæg (1903)
Toldkammer, Korsør (1906); Centralpostbygn., Tietgensg., Kbh. (1909-12)
Toldkammer, Struer (1920)
Telegrafstation, Nyk. F. (1920-21).

VEDLIGEHOLDELSESTILSTAND

Bygningen har stået tom i seks år, og fremstår dårligt vedligeholdt.

Der findes større sætningsskader i hovedbygningens murværk, og på plateauerne er der sprækker, hvori der vokser planter i de fleste.

Alle vinduerne er i øjeblikket blændet med plader, og der er spor efter ildspåsætning.

KILDER

Danmarks Miljøportal
www.danskestationer.dk
OIS.dk

Vejle Godsbane en undersøgende rapport - Kristina Duedahl

Kontaktpersoner:

DSB EJENDOMSUDVIKLING A/S, Telegade 2m 2630 Taastrup.
Arkitekt MAA Kristina Duedahl, 2485 4784 el. krdkr@brondby.dk
lektor em., Jernbanehistoriker Vigand Rasmussen: 7582 2656 / 3033 7996 el. viganddann@gmail.com
Vejle Kommune, Planchef Lars Buksti: 2327 8785 el. lacbu@vejle.dk

PLANBESTEMMELSER/KOMMUNEATLAS

Den gældende lokalplan for området er en temalokalplan for Facader og skilte i Vejle midtby.

Bygningen er SAVE-vurderet til 2.

Helt aktuelt er der en lokalplan i høring, med deadline den 29. juli. Planens udførelse forudsætter en nedrivning af Vejle Godsbanegård.

MILJØMÆSSIG VÆRDI

De miljømæssige værdier knytter sig til bygningens forbindelse med det befæstede areal omkring samt rangérterrænet bagved godsbanegården.

Bygningen er funktionsmæssigt i familie med sine to nærmeste naboer, postcentral og busgarage. Busgaragen ligger på godsbanegrunden. Bygningerne ligger i en industrilomme i Vejle, som selve byen er vokset uden om senere, godsbanen er den ældste bygning i industrilommen. Lommen er afskåret fra selve Vejle by af nogle meget trafikerede veje.

KULTURHISTORISK VÆRDI

De kulturhistoriske værdier knytter sig til godsbanegårdens betydning for Vejles udvikling fra lille provinsby til driftig industriby.

Godsbanegården er sammen med jernbaneskinnerne de sidste tilbageværende repræsentanter af godsbanens historiske bebyggelse, der også bestod af en træremise, et vandtårn og et mandskabskur, som nu er nedrevet.

De kulturhistoriske værdier knytter sig ligeledes til godsbanegården som fænomen. Der fandtes godsbanegårde i en lang række af de danske byer, en meget stor del af dem er nedrevet, og resten er i fredningsøjemed dårligt bevaret. Se oversigt på side 29.

ARKITEKTONISK VÆRDI

Bygningens arkitektoniske værdi knytter sig til den stærke symmetri, de traditionelle materialer og den solide udførelse. Hallernes åbne rum og store rumlighed er af høj arkitektonisk værdi.

Bygningen fremstår enkel og uden megen pynt. Men der er arbejdet arkitektonisk med detaljerne, så som nedløbsrør indføjet i reces i murværket samt halvtag og tagudhæng, der er placeret på detaljeret gitterværk.

Funktionen har dikteret udtrykket

Banegårdens tydelige forankring i dansk jernbanearkitektur og Bedre Byggeskiksbevægelsen er ligeledes værdifuldt. Wenck var med til at starte tegningshjælpen og senere Bedre Byggeskiksbevægelsen, hvilket tydelig ses i Godsbanegården.

BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier knytter sig til anlæggets symmetri og taktfasthed. Rangordningen af anlægget med en høj hovedbygning i midten og lavere og smallere haller til hver side. De bærende fredningsværdier knytter sig også til de enkelte detaljer som granitkonsollerne, der bærer tagudhængets

konstruktion, granitforstærkning er ved portåbningerne og sålbænkene, hvad enten de er i formsten eller udført i kobber.

Hallernes åbne rum og synlige tagkonstruktion hører også med til de bærende fredningsværdier, på samme måde som plateauerne til håndtering af gods på begge langsider og mod nordvest er vigtige.

Brugen af traditionelle materialer som træ, murværk og granit giver bygningen en tyngde, der afspejler brugen som godsbanegård godt.

Den kulturhistoriske værdi er ligeledes en bærende fredningsværdi. Bygningen fortæller om et udviklingstrin, der var særdeles vigtigt i den danske industrialisering, hvor gods blev fragtet via jernbanen.

ANBEFALINGER

Det anbefales, at bygningen istandsættes og tages i brug. Den kunne evt. indrettes som koncertsted, torvehaller eller ungdomshus.

Ligeledes anbefaler vi, at det jernbanespor, der ligger nærmest bygningen bevares til illustration af bygningen oprindelige funktion.

TEGNINGER OG KORT

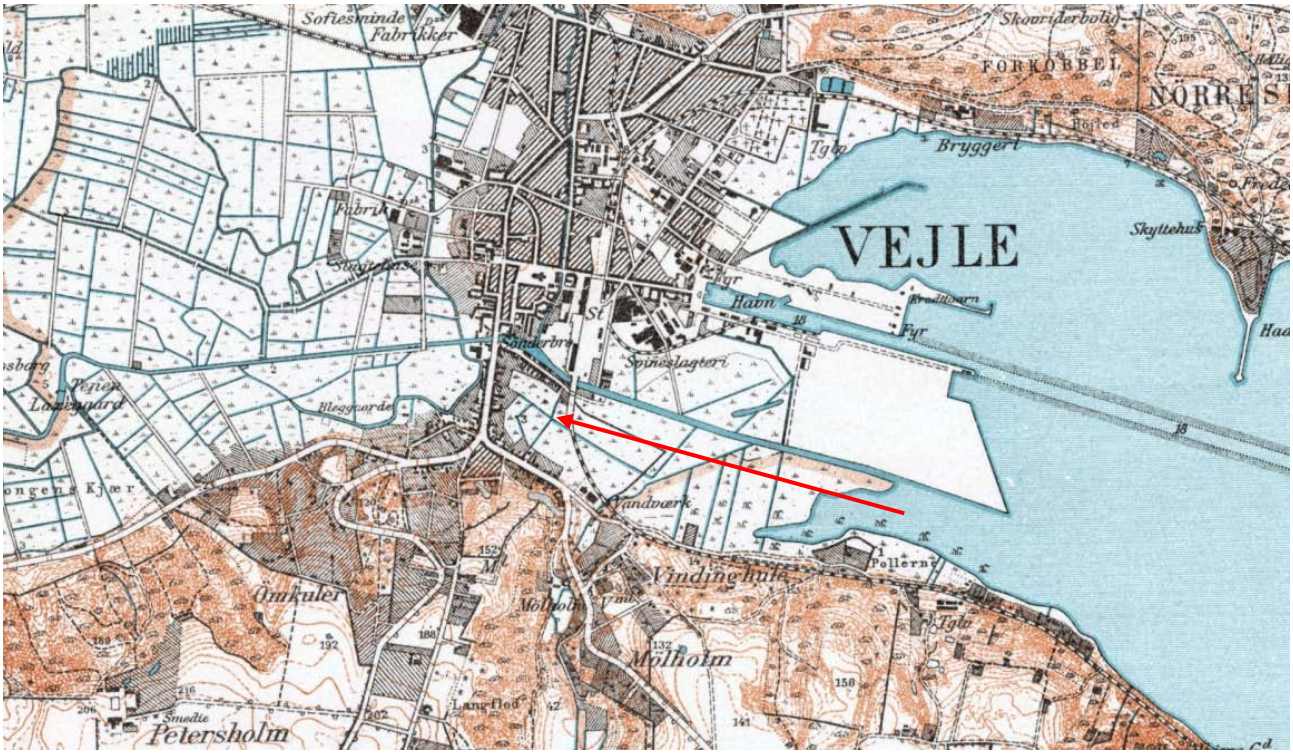

Syd for Vejle by var engarealer, der først sent blev bebygget. Godsbanegården er placeret her.

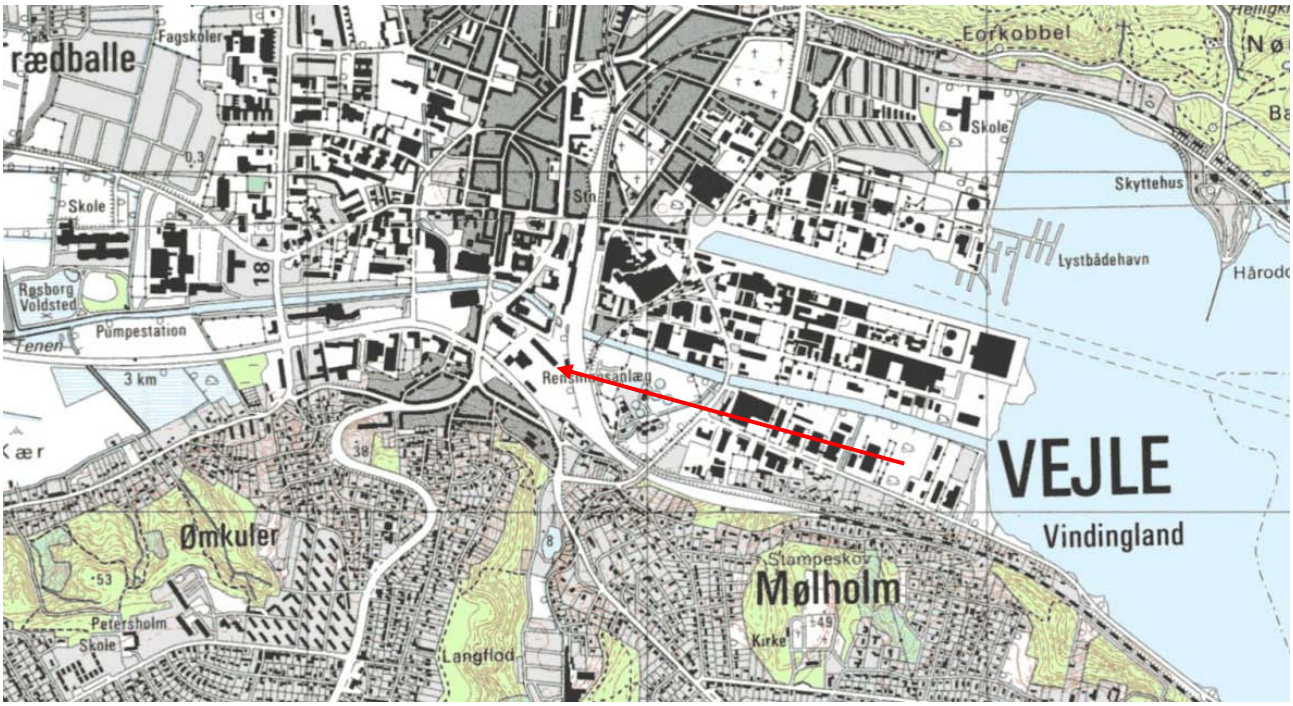

Vejle by er voksen uden om godsbanegrunden. Der nu ligger som en industrilomme i byen.

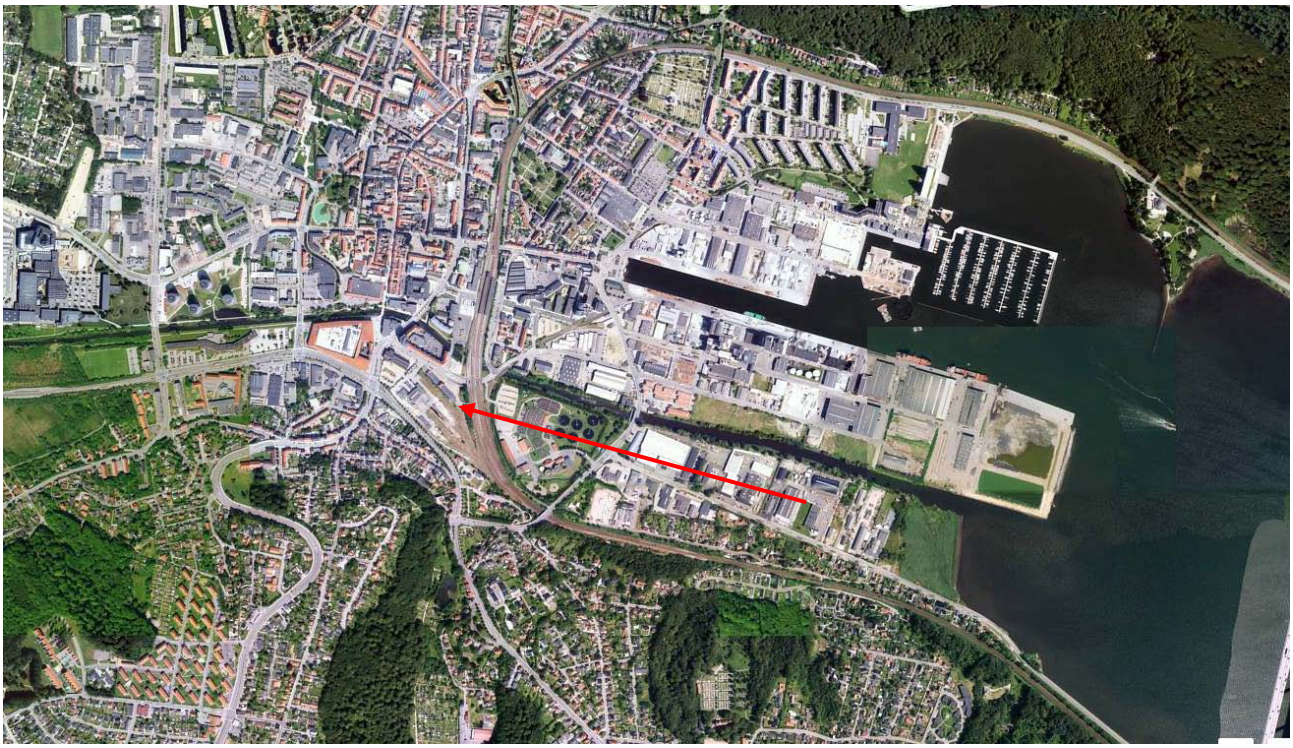

Godsbanegården ligger tæt på Vejle by og havn.

Godsbanegrunden huser ud over godsbanegården også busgarager.

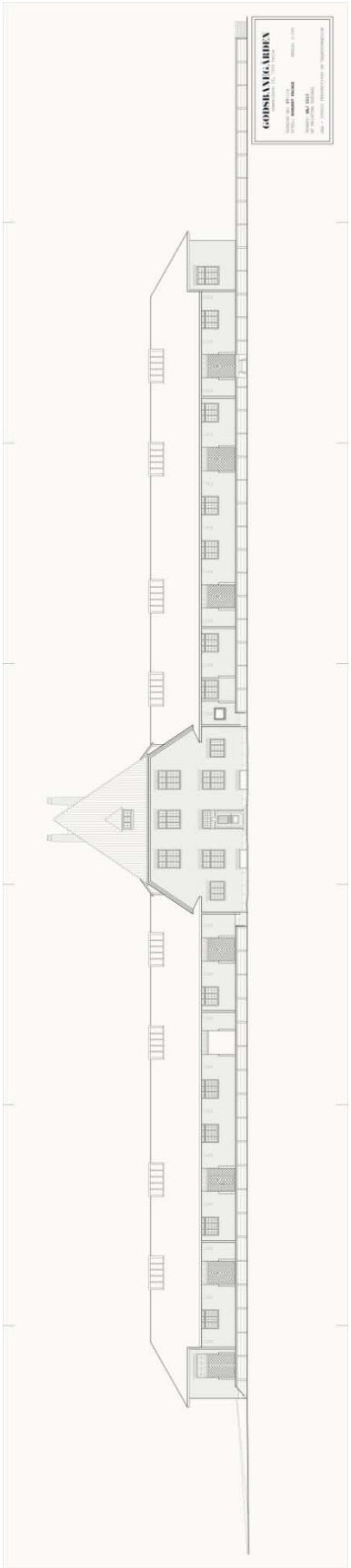

Østfacade

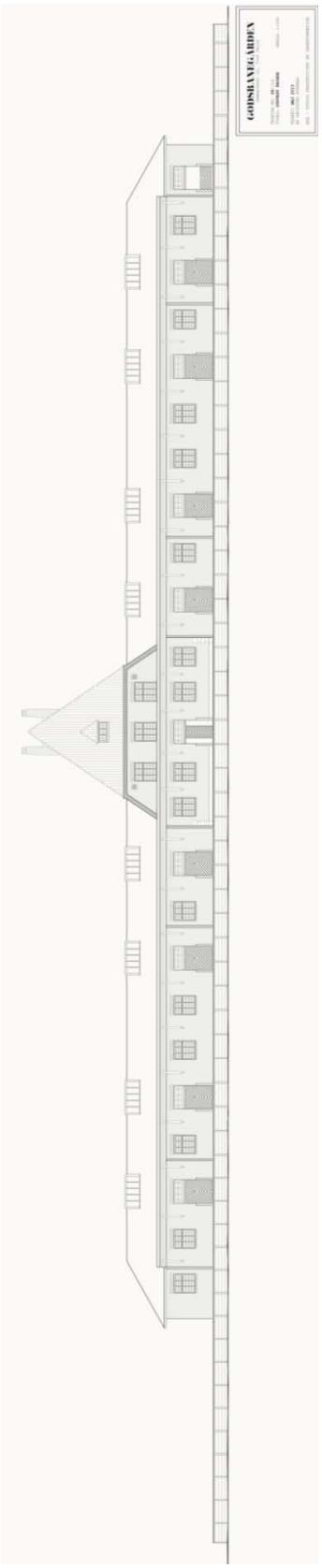

Vestfacade

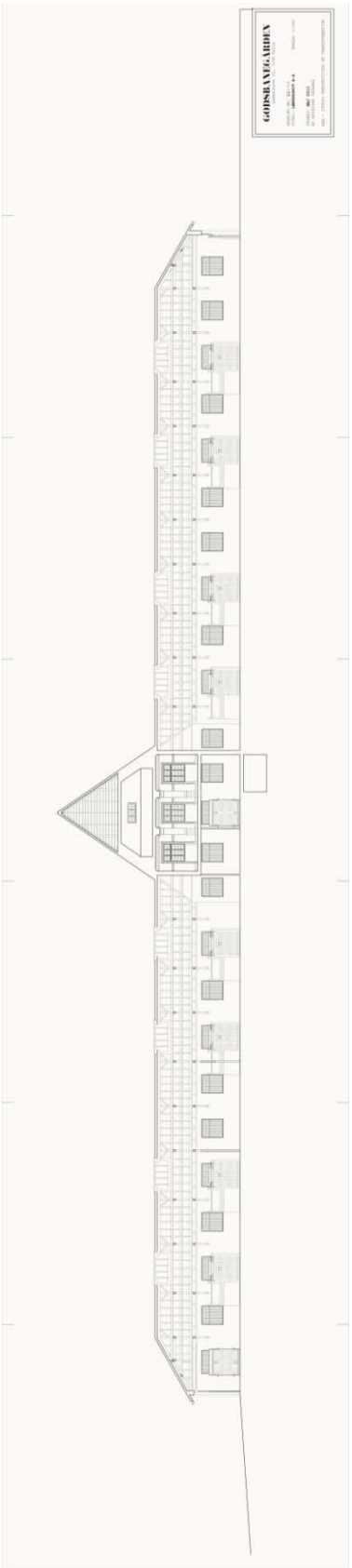

Længdesnit

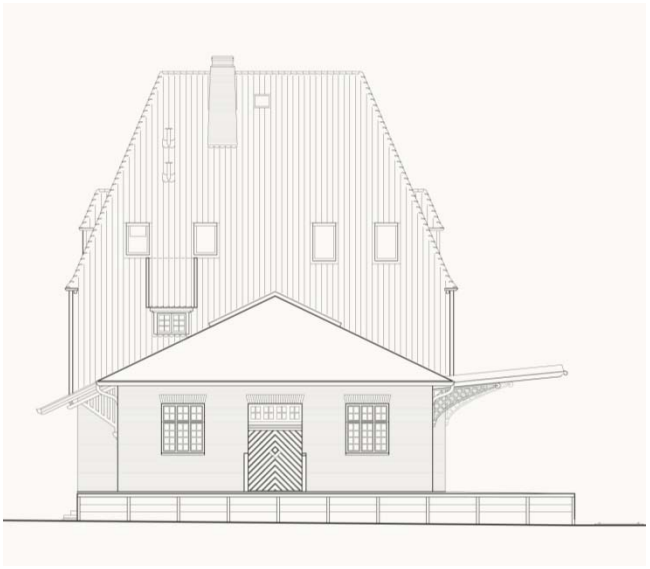

Sydfacade

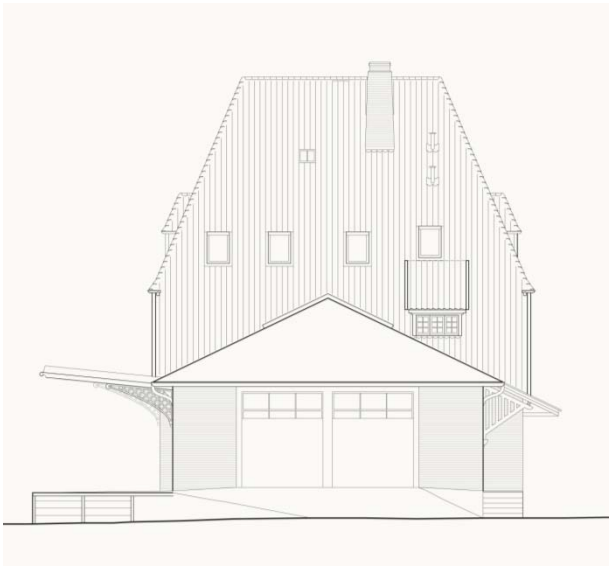

Nordfacade

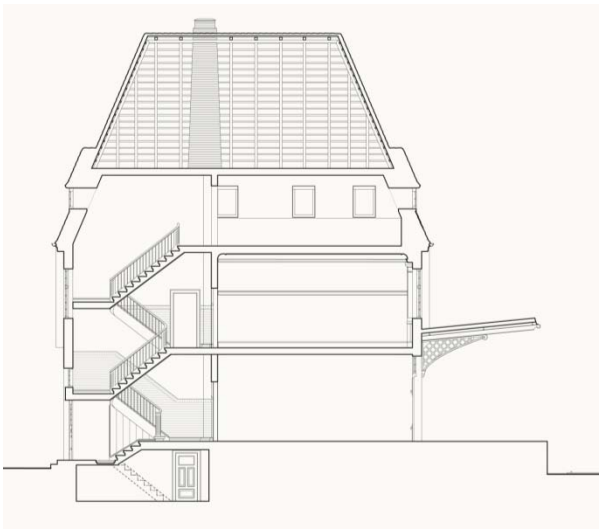

Tværsnit

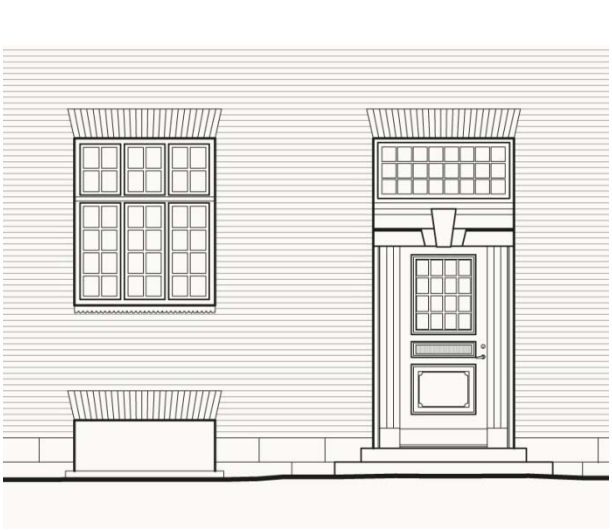

Detalje ved indgangsparti

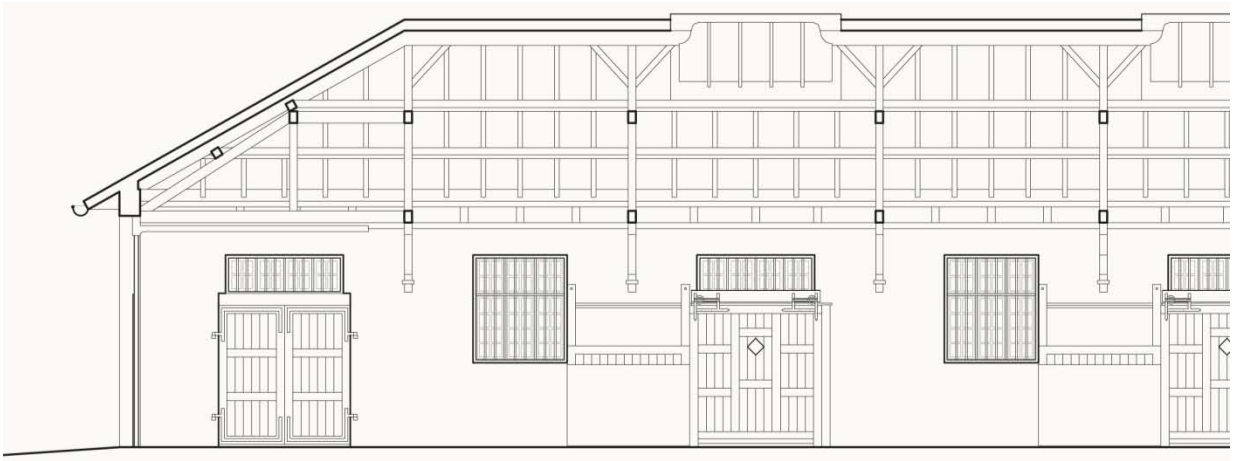

Detalje fra længde snit i sydhallen. For yderligere tegningsmateriale se 'Vejle Godsbanegård, en undersøgende rapport'.

BILLEDEDOKUMENTATION

Administrationsbygningen i midten troner op over de lange godshaller.

Der er stadig jernbanespor i tæt forbindelse med godsbanegården. Nogen er der lagt asfalt på.

Halvtaget ved sporsiden holdes af jerngitterværk. Naturen er ved at overtage skinnearealet.

Mod byen er et stort udhæng, der hviler på granitkonsoller.

Sålbænkene på administrationsbygningen er i kobber og fint detaljeret.

Sålbænken til hallernes vinduer er formsten.

Døren til administrationsbygningen.

Port med blændede ovenlysvinduer til godshal.

Nedløbsrøret er trukket ind i murværket

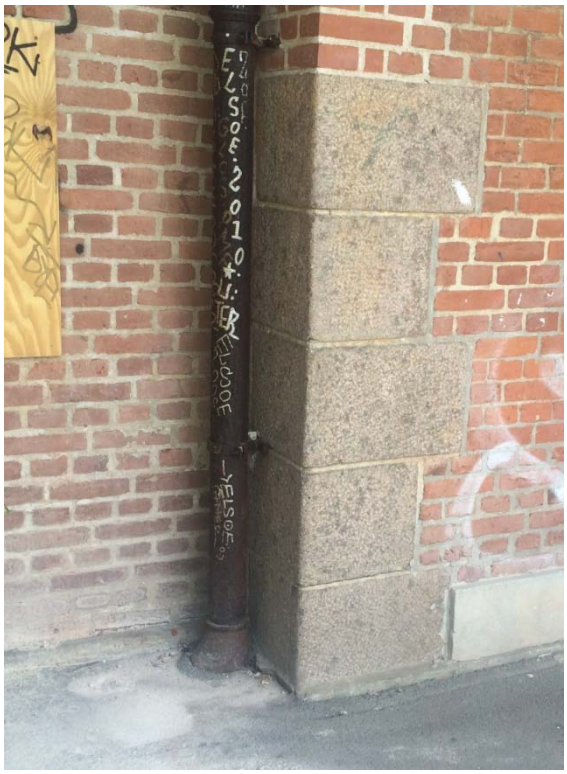

Administrationsbygningen har granitkvader i hjørnet.

Læsseplateauet er i beton med jernkanter og asfalt som slidlag.

Trapperne til læsseplateauet er placeret i hver ende og funktionelt optimeret.

Der er en lift og vægt til godset.

Sporene bagved godsbanebygningen bruges dagligt til håndtering af vognladningsgods. Her er det tømmer, som venter på at blive læsset over på lastbiler

Jernbanearealet knytter sig til den jyske længdebane syd for godsbanegården.

Brostensbelægningen på læssevejen er af meget høj kvalitet og med stor miljømæssig værdi.

Mod byen strækker læsseplateauet sig ud i hele godsbanegårdens bredde.

Der har været ild i porten.

Der er sætningsskader i administrationsbygningen.

Hallerne fremstår med støbt gulv og pudsede vægge.

Tagværket er synligt og giver hallerne taktfasthed. Store ovenlysvinduer sørger for dagslys i hallerne.

De småsprossede vinduer findes endnu bag blændingerne.

Mens bygningen har stået tom, er der blevet malet graffiti i den.

Skydeportene kører ind bagved en brystning, der sikrer, at de ikke blokeres af gods.

Bag godsvægten ses resterne af en let væg, der har været sat op i den nordlige hal.

LIGENDE ANLÆG

Der er lavet en fredningsgennemgang af DSB stationer i starten af 1990'erne, hvilket medførte en række fredninger. Herunder ses stationer, der er fredet sammen med pak- eller varehus. Pakhusene var ikke til egentlig godsekspedition, men blev benyttet til opbevaring af gods, der skulle med folk på jernbanen.

Frederiksberg station inkl. pakhus- og toiletbygning.
Solbjergvej 8, 2000 Frederiksberg C

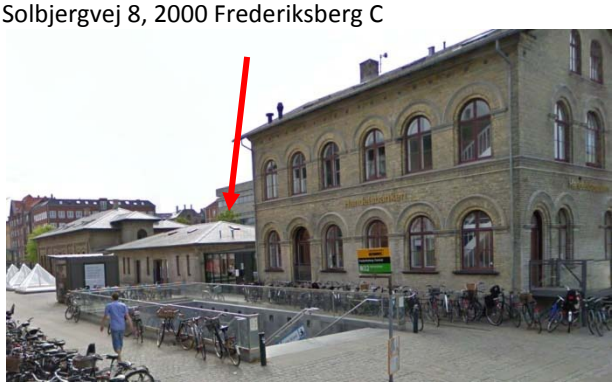

Fruens Bøge Station i Odense inkl. pakhus. Pakhuset er nabo til stationen.Fruens Bøge Skov 4, 5260 Odense SV

Guldager station inkl. pakhuset.
Guldager Stationsvej 101, 6710 Esbjerg

Herfølge station inkl. pakhus.
Stationsvej 16, 4681 Herfølge

Lunderskov station inkl. pakhus.
Torvet 2, 6640 Lunderskov

Nørre Åby Station inkl. pakhus.
Jernbanevej 4, 5580 Nørre Åby

Ringkøbing station og Pakhuset – pakhuset er løsrevet og ligger lidt væk fra stationen
Nørredige 1, 6950 Ringkøbing

Ribe Station inkl. pakhus – Pakhuset er løsrevet og ligger for sig selv længere oppe ad banen
Rosen Alle 2, 6760 Ribe

Strømmen Station inkl. pakhus.
Strømmen 12, 8960 Randers SØ

Vejen Station inkl. pakhus
Banegårdspladsen 1, Vejen

Østerlars station inkl. varehus
Nybrovej 33, 3760 Gudhjem

Østermarie inkl. varehus
Godthåbsvej 59, 3751 Østermarie

Bevaringsværdige godsbanegårde og godsbygninger i udvalg:

Kolding Godsbanegård
Jens Holmsvej 9, 6000 Kolding. SAVE 4

Århus Godsbanegård,
Skovgårdsgade 3. SAVE 2 og 3

Varde Godsbanegård ifølge FBB (def. pakhus)
Stationspladsen, 6800 Varde. SAVE 2/3
Bygningen står tom.

Fredericia Godsbanegård.
Norgesgade 46a, 7000 Fredericia, SAVE 4

Holstebro Godsbyging, (def. pakhus) Stationsvej, SAVE 2

Sturer Godsbygning, ingen SAVE-værdi

Esbjerg Godsbygning, (def. pakhus) Jernbanegade, SAVE 2

Slagelse Godsbanegård (nedrivningstruet)

Nedrevne godsbanegårde i udvalg

Københavns Godsbanegård,

Fragtmandshallerne ved Lygten Station i Købehavn

Randers Godsbanegård

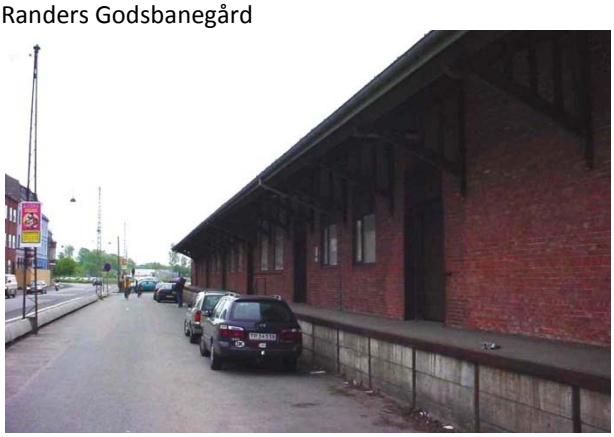

Aalborg Godsbanegård

Odense Godsbanegård, (her under opførelsen)